

20. Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 32. Офіційний вісник України. 2015. № 10. С. 14. Ст. 266. Код акта 75624/2015. – абз. 1–2 пп. 24 п. 4.

21. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. Офіційний вісник України. 2014. № 77. С. 116. Ст. 2183. Код акта 74037/2014. – пп. 91, 92 п. 4.

22. Програма робіт ДП «УкрНДНЦ». URL: <http://uas.org.ua/ua/services/standartizatsiya/programa-robot/>.

23. Кальченко С.В. Структура та джерела європейських стандартів. Оскарження порушень законодавства про вибори. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2013. Вип. 3 (19). С. 150–154.

24. Шемшученко Ю.С. Екологічне право України. Академічний курс: підручник. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 848 с.

25. Шемшученко Ю.С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР. Киев: Наукова думка, 1976. 275 с.

КУЛІЄВ А. Ю.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри морського права
(Одеський національний морський
університет)

РЕШЕТНЯК Ю. Г.,

студентка магістратури
(Одеський національний морський
університет)

УДК 349.6:629.5.017.2

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУДНОПЛАВСТВА ТА ЗАХОДІВ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Робота присвячена аналізу сутності та співвідношенню понять «екологічна безпека» та «безпека мореплавства» з наукової, правової та міжгалузевої позиції, розглядаються специфіка й особливості заходів, спрямованих на запобігання забрудненню морського середовища у процесі мореплавства.

Ключові слова: екологічна безпека, безпека мореплавства, забруднення, міжнародно-правове регулювання.

Работа посвящена анализу сущности и соотношению понятий «экологическая безопасность» и «безопасность мореплавания» с научной, правовой и межотраслевой точки зрения, рассматриваются специфика и особенности мер, направленных на предотвращение загрязнения морской среды в процессе мореплавания.

Ключевые слова: экологическая безопасность, безопасность мореплавания, загрязнения, международно-правовое регулирование.

The work is devoted to the analysis of the essence and correlation of the notions of “ecological safety” and “safety of navigation” from a scientific, legal and intersectoral point of view, the specifics and peculiarities of measures aimed at preventing pollution of the marine environment in the process of navigation.

Key words: *environmental safety, safety of navigation, pollution, international legal regulation.*

Вступ. Розвиток людського суспільства неможливо уявити без різнобічного використання Світового океану. Але інтенсифікація судноплавства, використання морів і океанів для захоронення промислових відходів і побічних продуктів інших видів життєдіяльності людини, мілітаризація та нуклеаризація океану, забруднення морського середовища річковими стоками призвели до виникнення гострих проблем, пов'язаних, насамперед, із забрудненням Світового океану.

Проблеми охорони Світового океану набули глобального значення для всіх держав внаслідок того, що морське середовище не розділене кордонами. Системою течій, через поверхневий стік, взаємозв'язок з атмосферою шкідливі речовини розповсюджуються на величезні площі і значні відстані від конкретного джерела забруднення. Саме тому міжнародне співробітництво у цій галузі має виняткове значення для всього світового співтовариства.

Прояви екологічного ризику для навколишнього природного середовища та життя і здоров'я людей внаслідок небезпечних техногенних впливів, які стали сьогодні однією з основних проблем світового співтовариства, зумовили необхідність запровадження нових механізмів їх запобігання, а також ліквідаційних і реабілітаційних заходів у разі настання негативних наслідків від екологічно небезпечної діяльності.

Сьогодні стає очевидним, що конкурентоздатність українського морського і річкового транспорту, як одна зі складових частин його економічної ефективності, без належного рівня безпеки неможлива. У сучасному світі вимоги держав і комерційних компаній до безпеки виходять на перший план, оскільки наслідками катастроф і серйозних аварій на морському або річковому транспорті є людські жертви, екологічні проблеми, величезні матеріальні втрати (матеріальні збитки, наприклад, внаслідок морських аварій складають близько 540 млн дол. на рік) і психологічний чинник, що не підлягає матеріальному обліку.

Незважаючи на технічне вдосконалення морських суден, їх устаткування і приладів і застосування різних правил безпеки судноплавства, кількість аварій залишається значною. За даними зарубіжних аналітиків, за останні 150 років тільки в мирні роки загинуло понад 40 000 торгових суден.

Саме тому здійсненню ефективного контролю та нагляду у сфері судноплавства, спрямованому на забезпечення високого рівня безпеки, виявлення, припинення й усунення порушень законності має приділятися належна увага з боку держави й уповноважених нею органів.

Проблемам забезпечення екологічної безпеки морського середовища присвячено значну кількість спеціальних досліджень, серед яких варто відзначити праці: В.І. Андрейцева, М.Д. Балджи, О.О. Балобанова, Г.І. Балюк, О.М. Борщевської, Б.В. Буркинського, С.Б. Гавриш, А.П. Гетьман, Т.Р.Короткого, Ю.А. Краснова, В.А. Ліпкан, Н.С. Лисенка, Н.Р. Малишевої, В.К. Матвійчука, О.І. Пашенцова, В.М. Прусс, В.Я. Тація, Ю.С. Шемшученка, О.Н. Шемякін, Н.М. Ярмиш, О.Н. Ярмиша та інших науковців. Але, на жаль, концептуально питанню сутності екологічної безпеки мореплавства з урахуванням специфіки її заходів увага приділена недостатньо.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні сутності, принципів і пріоритетів забезпечення екологічної безпеки морегосподарської галузі й аналізу заходів міжнародного, національного та регіонального характеру у частині запобігання забрудненню морського середовища у процесі мореплавства.

Результати дослідження. Поняття «екологія» походить від грецького *Oikos* – «житло» і *Logos* – «вчення» і дослівно означає вчення про житло, про умови життя тих, хто його населяє. Основоположник цього терміна – німецький природодослідник Е. Геккель – застосував його для означення напрямку в біології, що вивчає зв'язки і відносини біологічних організмів і популяцій із зовнішнім середовищем.

Згідно з положеннями ст. 16 та 17 Конституції України екологічна безпека є складовою частиною національної безпеки України, рівень її забезпечення співвідноситься з рівнем забезпечення національної безпеки.

Отже, екологічна безпека поряд із політичною, воєнною, економічною, інформаційною та іншими видами безпеки є однією з важливих складових частин національної безпеки держави. Відбиваючись у сферах впливу національної безпеки, проникаючи в неї і взаємодіючи з нею, екологічна безпека акумулює в собі її впливи, залишаючись основою національної безпеки.

Так, ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» визначає, що екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Однак більшість науковців погоджується, що таке визначення не розкриває всю сутність, не враховує основні аспекти й ознаки екологічної безпеки як комплексного поняття. Це поняття значно ширше.

У науковій літературі визначення екологічної безпеки як правової категорії має різні тлумачення. На думку А.П. Гетьмана та М.В. Шульги, її сутність полягає в захисті людини і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу; умовах збереження здоров'я людей і забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку; балансі розвитку екосистем; діяльності із захисту життєво важливих екологічних інтересів; в тому, що вона є складовою частиною міжнародної екологічної безпеки тощо [7].

Фундатор і дослідник Київської школи права екологічної безпеки В.І. Андрейцев виходить із наукових позицій, що право екологічної безпеки – це система правових норм та інших юридичних засобів, спрямованих на створення умов для реалізації суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку та захист його в разі порушення, регулювання відносин щодо здійснення екологічно небезпечної діяльності з метою запобігання погіршенню екологічної обстановки, виникненню небезпеки для природних систем і населення, а також здійснення у разі виникнення екологічної небезпеки системи заходів, спрямованих на ліквідацію небезпечних наслідків, визначення режиму використання екологічно небезпечних територій і об'єктів, встановлення особливого статусу осіб, потерпілих від негативних наслідків природної стихії чи техногенного впливу, досягнення режиму безпечного існування населення і стану довкілля на регіональному, національному і транскордонному рівнях [1].

В.А. Ліпкан зазначає, що екологічна безпека – це складник національної безпеки, процес управління системою національної безпеки, за якого державними і недержавними інституціями забезпечується екологічна рівновага і гарантується захист середовища проживання населення країни і біосфери в цілому, атмосфери, гідросфери, літосфери і космосфери, видового складу тваринного і рослинного світу, природних ресурсів, збереження здоров'я і життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього і майбутніх поколінь [11, с. 261].

Інші дослідники вважають, що екологічна безпека – це такий стан навколишнього середовища (його компонентів – гідросфери, атмосфери, літосфери та живих організмів), де збалансовано взаємодіють природні, технічні й соціальні системи [3; 5].

Вважається, що першим міжнародним нормативним документом, у якому було закріплено термін «екологічна безпека», є Декларація щодо навколишнього середовища й розвитку, прийнята на Конференції ООН із навколишнього середовища та розвитку, яка відбулася 14 червня 1992 р. в Ріо-де-Жанейро. У Декларації проголошено 27 принципів, що широко застосовуються і сьогодні.

Екологічна безпека населення є найбільш гуманним, благородним і відповідальним завданням екологічного законодавства, яке, по-перше, закріплює екологічні права громадян

України, по-друге, гарантує їх реалізацію, по-третє, визначає правові, економічні та соціальні основи охорони навколишнього природного середовища. Вона захищає життєво важливі інтереси людини, суспільства, держави від природних і антропогенних факторів. Тому безпечне культурно-природне середовище – невід’ємний складник національної безпеки.

У свою чергу, під механізмом забезпечення екологічної безпеки розуміють комплекс взаємопов’язаних державно-правових засобів, спрямованих на досягнення екологічної безпеки шляхом регулювання і контролю діяльності суб’єктів екологічних правовідносин за допомогою еколого-правових норм.

Безпечна екологічна ситуація має відповідати сучасним екологічним, санітарно-гігієнічним, матеріальним і естетичним вимогам, за умови дотримання яких наземні та водні екосистеми зберігають здатність до самоочищення, саморегулювання і нормального саморозвитку.

Так, наприклад, витік нафти у Мексиканській затоці США внаслідок вибуху на нафтодобувній платформі 20 квітня 2010 р. завдав удару природі, спричинив паніку та хаос. Нафта, витікаючи протягом багатьох місяців, продовжувала забруднювати світовий океан і навколишнє середовище. Процес повернення природних ресурсів до нормального стану може тривати кілька сотень років [8, с. 6].

Негативні впливи на стан довкілля традиційно пов’язують із поняттям «екологічно небезпечної діяльності», яка не визначається законодавством. Однак це поняття можна співвідносити з поняттям небезпечної діяльності, яка за Конвенцією ООН про трансграничний вплив промислових аварій від 17 березня 1992 р. визначається як будь-яка діяльність, у процесі якої одна чи більше небезпечних речовин наявні, містяться у рівних кількостях чи перевищують граничні кількості, що визначені цією конвенцією і здатні призвести внаслідок аварії до трансграничного впливу. У науці, морській і юридичній практиці існує спеціальний термін «небезпеки моря». Судноплавство – процес, окремі етапи якого доводиться здійснювати на одному і тому ж просторі одночасно декількома учасниками цього процесу, наприклад, плавання в районах жвавого судноплавства, стоянках, маневрах, на жвавому рейді, плавання в конвої, у вузькостях і каналах, рятувальних операціях і т. д.

Відповідно до такого підходу під визначення екологічно небезпечної діяльності підпадає транспорт. Хоч сам по собі транспорт є сукупністю механічних засобів перевезень, виробничо-технологічного комплексу, організацій і підприємств, призначених для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому та міжнародному сполученнях і надання інших транспортних послуг усім споживачам, проте з огляду на те, що рухомі засоби транспорту (автомобілі, тепловози, морські та річкові судна) використовують як пальне різні види нафтопродуктів, а також стаціонарні об’єкти матеріально-технічного забезпечення (склади пально-мастильних матеріалів, зливні води, пари різних шкідливих речовин, кислот), транспорт як галузь народного господарства визнано одним зі значних забруднювачів довкілля.

Саме тому діяльність учасників відносин у сфері транспорту має бути законодавчо врегульованою, оскільки використання транспортних засобів може завдати непоправної шкоди життю та здоров’ю населення, екології, водному світу (тваринам, рослинам) і тягнути за собою адміністративну чи кримінальну відповідальність учасників таких відносин. Між тим, нормативно-правове регулювання безпеки судноплавства, засобів річкового транспорту та маломірних суден і досі перебуває в зародковому стані.

Отже, розмежувати поняття «небезпека» від «безпека» можливо шляхом «від протилежного» – тільки як відсутність небезпеки. У світовій морській практиці застосовуються терміни «морська безпека», «безпека судноплавства», «безпека на морі», проте можна виділити декілька різних видів безпеки: безпека судноплавства як така, тобто безпека судна і морів, і безпека морського довкілля, оскільки «недостатньо захищати судно від моря, необхідно також захищати море від судна» [2], а також безпека майна, тобто комерційних інтересів.

Фактично безпека мореплавства забезпечується виконанням двоякого роду вимог. Перша група складається з науково-обґрунтованих вимог, що пред’являються до конструкції суден, обладнання їх сучасними механізмами і приладами, спеціальної підготовки судових

екіпажів, особливої системи їх комплектування, підвищених дисциплінарних вимог до членів екіпажів суден. Друга група не менш важливих вимог належить до заходів забезпечення безпеки мореплавання шляхом встановлення особливого, суворо регламентованого порядку плавання суден у морі, укладеного в правилах попередження зіткнень суден і у низці інших правил, зокрема користування вогнями, сигналами, засобами зв'язку і т. д. У зв'язку з міжнародним характером мореплавання такі правила однаковою мірою стосуються всіх суден будь-яких держав, під прапором яких вони здійснюють плавання.

На думку О.О. Балобанова, безпека мореплавства охоплює чотири основні складові частини: здійснення безаварійного плавання; охорону людського життя від небезпек моря; екологічну охорону Світового океану; охорону суден і людини від тероризму і піратства [2].

У науковій літературі існує багато визначень поняття «безпека» в розрізі діяльності, пов'язаної з судноплаванням. Так, К. Салманли розуміє під безпекою мореплавання «технічно, організаційно, економічно, політично, соціально обґрунтований в конкретній державі, в конкретній історичний період рівень надійності транспортного процесу». А. Мамонова визначає безпеку мореплавання як «відносно стабільний стан (положення), вільне від небезпек, яке забезпечується системою міжнародних і національних заходів технічного, організаційного, економічного, соціального і правового характеру, спрямованих на зменшення та запобігання аварійності з метою збереження людських життів і майна на морі, захисту і збереження морського середовища». В. Вайхман вважає, що безпека мореплавства – це «система захисту морських суден від загрози втрати ними морехідного стану внаслідок впливу небезпечних для мореплавання факторів, а також охорони людського життя на морі, захисту навколишнього природного середовища та штучних споруд на морі від несприятливих проявів мореплавання». Л.М. Міхрін вказує, що безпека мореплавання – це «сукупність технічних, організаційних, експлуатаційних і правових засобів і методів охорони людського життя на морі, яка утворює деяку техніко-інформаційну систему», а в морському енциклопедичному словнику безпека сформульована як «збереження людських життів і майна на морі, яке забезпечується системою національних і міжнародно-правових заходів технічного, організаційного, соціального і правового характеру», М.М. Лесогоров розглядає безпеку морського судноплавання як такий стан судноплавання та інших видів людської діяльності на морі, який виключає заподіяння шкоди морським суднам, іншим технічним пристроям, життю і здоров'ю людей, морському середовищу і забезпечується заходами економічного, технічного, організаційного, соціального та виробничого характеру.

Якщо проаналізувати джерела правових норм, що стосуються безпеки судноплавання й екологічної безпеки, можливо стверджувати, що в обох випадках найбільш прийнятною видається класифікація цих джерел за рівнем відносин, що підлягають правовому регулюванню, а саме:

- першим, традиційним джерелом (з урахуванням особливого політичного і функціонального зв'язку судноплавання з державою) є законодавство держави;
- другим джерелом є норми міжнародного права, що включають загальні норми, а також рекомендації, що приймаються спеціальними установами (наприклад, ІМО);
- нарешті, останнє джерело – це регіональні правові норми, що наприклад, діють у рамках Європейського Союзу, який, з одного боку, вимагає від держав, що входять до його складу, виконувати ті міжнародні конвенції, які стосуються цієї області діяльності, а з іншого – виконувати прийняті у рамках ЄС Директиви з безпеки судноплавання, наприклад, про порядок діяльності класифікаційних суспільств і про організацію контролю з боку держави порту.

Такий класифікаційний принцип присутній і в Конвенції ООН з морського права 1982 р., у якій підкреслюється необхідність гармонійного поєднання міжнародно-правових норм захисту морського середовища і норм національного законодавства держав, які б враховували міжнародні стандарти в цій сфері.

Доцільність регіонального підходу до вирішення морських екологічних проблем була підкреслена в положеннях частини XII «Захист і збереження морського середовища»

Конвенції. Так, ст. 197 встановлює: «Держави співпрацюють на всесвітній і, коли це до речі, на регіональній основі безпосередньо або через компетентні міжнародні організації у формулюванні або розробці міжнародних норм, стандартів і рекомендованих практик і процедур, що відповідають цій Конвенції, для захисту і збереження морського середовища з урахуванням характерних регіональних рис».

Якщо розглядати норми, що регулюють безпеку мореплавства, то виходячи з цілей і порядку застосування цих норм, їх можна розділити на п'ять груп:

1. Норми або правила, мета яких – забезпечити безпеку об'єктивно (тобто, це правила спорудження суден, мінімальні вимоги, що пред'являються до їх конструкції та оснащення).
2. Норми або правила, мета яких – забезпечити безпеку судноплавства суб'єктивно (зокрема, правила і порядок комплектування екіпажів і перевірки їх професійної підготовки).
3. Правила судноводіння.
4. Норми і правила, спрямовані на збереження морського середовища.
5. Норми, пов'язані з аварійно-рятувальною готовністю, пошуком і порятунком.

Таке розподілення є дуже умовним, оскільки, з одного боку, правові норми безпеки судноплавства мають зазвичай функціональну спрямованість, а з іншого, їх призначення – допомогти у вирішенні різних питань однієї проблеми. Морська безпека увійшла до сфери міжнародно-правового регулювання з початком проведення міжнародних конференцій, метою яких було уніфікувати норми внутрішньодержавних законодавств і «встановити дійсно єдині для усіх правила».

Висновки. Отже, сучасна еволюція поняття безпеки знаходить вираження у посиленні акценту на міжнародне співробітництво. Основні чинники, що загрожують міжнародній, національній та особистій безпеці, за своїм походженням є транскордонними і не можуть бути ефективно усунуті шляхом односторонніх дій.

Значний внесок у розвиток комплексного міжнародно-правового режиму захисту і збереження морського середовища, що включає регулювання як по горизонталі (залежно від джерела забруднення), так і по вертикалі (універсальне й регіональне), було зроблено з прийняттям Конвенції ООН з морського права 1982 р., яка розглядає питання екологічної безпеки в контексті глобального регулювання всіх видів діяльності держав із дослідження та використання Світового океану.

Незважаючи на низку позитивних досягнень зі створення правових механізмів для глобального й регіонального співробітництва у сфері захисту і збереження морського середовища, Конвенція 1982 р. містить чимало положень, які не можуть прямо застосовуватися через свій загальний характер, часткову невизначеність або суперечливість. Інститут санкцій за порушення міжнародних норм і стандартів із захисту і збереження морського середовища також не набув належної розробки в Конвенції 1982 р. Це свідчить про необхідність подальшого розвитку й удосконалення міжнародно-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки Світового океану.

Вирішення національних і міжнародних екологічних проблем у сучасному світі вимагає інтегрованих підходів для встановлення більш досконалої системи міжнародних екологічних відносин. Незважаючи на всі зусилля, що докладаються, за наявного стану міжнародних відносин процес деградації навколишнього середовища не сповільнюється, а прогресує і стає реальною загрозою безпеці. Тому сьогодні як ніколи раніше необхідна перебудова міжнародних відносин із тією метою, щоб надати вирішенню екологічних проблем вищий пріоритет. Розгляд екологічних проблем у контексті безпеки реально відображає серйозність екологічної кризи та передбачає встановлення нового світового порядку щодо використання природних ресурсів і захисту навколишнього середовища, взаємодії людини і природи. Оскільки все більш очевидною стає міжнародна взаємозалежність, досягнення національної екологічної безпеки є неможливим за відсутності екологічної безпеки інших держав.

Список використаних джерел:

1. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. і наук.-практ. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.

2. Балобанов О.О., Кулієв А.Ю., Федчун Н.О. Міжнародно-правове регулювання безпеки на морському транспорті: навч. посіб. Одеса: Одес. нац. морськ. унів., 2012. 138 с.
3. Білявський Г.О., Гетьман В.В. Екологічні загрози при освоєнні вуглеводневих ресурсів на континентальному шельфі Азовського і Чорного морів. Екологія і ресурси. 2002. № 4. С. 83–94.
4. Борщевська О., Добров О. Правове забезпечення екологічної безпеки під час здійснення морських перевезень. Підприємництво господарство і право. 2017. № 6. С. 91–94.
5. Гончарук В., Білявський Г., Ковальов М., Рубцов Г. Національна екологічна безпека та екологічна паспортизація водних об'єктів. Вісник Національної академії наук України. 2009. № 5. С. 22–29.
6. Гулак О.В. До питання правового регулювання забезпечення екологічної безпеки в Україні. Міжнародний научний журнал. 2016. № 2. С. 145–148.
7. Екологічне право України: підручник / за ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. Х., 2005. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/getman_ekoru/part7/701.htm.
8. Закалик Л. Зелені технології – екологічність чи небезпека? ЕКОінформ. 2011. № 3 (263). С. 6–7. № 4 (264). С. 10–11.
9. Краснова Ю.А. Міжнародно-правове регулювання екологічної безпеки. Адміністративне право і процес: науково-практичний журнал. 2016. № 1 (15). С. 96–105.
10. Краснова Ю.А., Кудріна Ю.І. Окремі аспекти правового забезпечення екологічної безпеки на транспорті. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. Вип. 182. Ч. 2. С. 123–131.
11. Ліпкан В.А. Національна безпека України: навч. посіб. К.: Кондор, 2008. 552 с.
12. Махмурова-Дишлюк О.П. Безпека судноплавства як важлива умова охорони людського життя. Юридичний вісник. 2016. № 3 (40). С. 11–16.
13. Сергійчик В. Заходи щодо запобігання забрудненню морського середовища, передбачені міжнародним та національним законодавством України. Національний юридический журнал: теория и практика. 2015.
14. Собакарь А.О. Забезпечення безпеки судноплавства на морському та річковому транспорті засобами державного контролю. Часопис Академії адвокатури України. 2011. № 12.

МАЛОХЛІБ О. С.,
здобувач кафедри земельного
та аграрного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 349.6:332.334 (091)

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

Статтю присвячено дослідженню історико-правових засад розвитку законодавства з питань використання земельних ділянок для житлового будівництва. Автором здійснено періодизацію становлення та розвитку законодавства в зазначеній сфері та проаналізовано кожен із виокремлених історичних етапів.

Ключові слова: законодавство щодо використання земельних ділянок для житлового будівництва, земельні ділянки для житлового будівництва, житлова забудова, індивідуальна житлова забудова.

